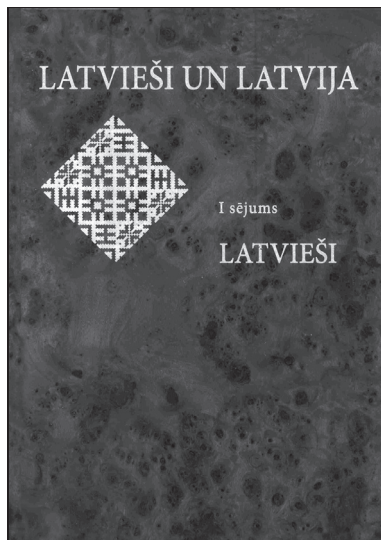

Latvieši un Latvija: Akadēmiskie raksti. Galv. red. Jānis Stradiņš. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2013. 4 sēj. Il., diagr., kartes, tab.

Valsts pētījumu programmas “Nacionālā identitāte (valoda, Latvijas vēsture, kultūra un cilvēkdrošība)” ietvaros tapis četru sējumu monumentālais darbs *Latvieši un Latvija*. Kopā tie aptver astoņdesmit dažādus rakstus un vairāk nekā 2300 lapaspušu. Starp rakstu autoriem ir vairums vadošo pētnieku Latvijas humanitārajās un sociālajās zinātnēs.

Pirmais, ko potenciālais lasītājs prasīs, pašķirstot šo iespaidīgo izdevumu, ir: kas īsti šī ir par publikāciju? Kam tā domāta? Savā apjomā darbs ir gandrīz enciklopēdisks, bet sastāv no garākiem rakstiem, nevis kodolīgiem šķirklīem. Tā veidotāji to prezentē kā pašreizējā pētniecības stāvokļa atspoguļojumu, tomēr tāds izvērsts *Stand der Forschung* tas arī nav. Dažos rakstos sastopamas svaigas atziņas un interpretācijas, kas balstās uz autoru jaunākajiem pētījumiem; bet ir arī vairāki raksti, kur autoritatīvie eksperti sniedz vai nu faktoloģiskus pārskatus, vai savu iepriekšējo darbu sintēzi, kuros ir maz kā svaiga un izaicinoša. Turklāt, kā pats galvenais redaktors atzīst, šajos sējumos tomēr ir nozīmīgi tematiski robi; tāpēc arī *Latvieši un Latvija* nevar dēvēt par uzziņu literatūru parastajā izpratnē.

Pašķirstot izdevumu, rodas iespaids, ka viss projekts ir savā garā diezgan vecmodīgs, lai neteiktu – anahronisks. Tā nav vienkārši grāmata par latviešu tautu un arī ne par Latvijas valsti. Tā nav arī grāmata, kas ar kritisku skatījumu mēģina analizēt sarežģītās refleksiīvās saistības starp Latviju un latvisko, kā tas tika darīts krājumā, ko 2010. gadā izdeva tās pašas programmas “Nacionālā identitāte” ietvaros.¹ *Latvieši un Latvija* ir grāmata par *latviešu valsti*, t.i., par nācijvalsti, ko veidojusi latviešu valstsnācija un tās valstsgriba. Darbam piešķirta īpaša eksistenciāla nozīme; galvenais redaktors savā priekšvārdā citē bijušo Valsts prezidenti Vairu Viķi-Freibergu: “Letonika un viss, kas ar to saistās, ir mūsu tautas un nācijas dvēseles veselības un izdzīvošanas lieta” (1. sēj., 11. lpp.).

¹ Ausma Cimdiņa, Deniss Hanovs (sast.) (2010). *Latvija un latviskais. Nācija un valsts idejās, tēlos un simbolos.* Rīga: Zinātne.

Ar savu smagnējo nacionālo misiju *Latvieši un Latvija* pieder pie cita laikmeta. Varētu saprast, ja šāda publikācija parādītos pagājušā gadsimta 90. gadu pirmajā pusē, kad postpadomju nacionālismu uzskatīja par nepieciešamu poti, ar ko vakcinēt atjaunotās Latvijas sabiedrību pret deformācijām un netaisnībām, ko sabiedrība bija mantojusi no iepriekšējā režīma. Tomēr savā uzbūvē un idejiskajos pamatos krājums ļoti atgādina 30. gadu nacionālisma laika garu. Tā nav tikai sakritība: projekta īstenotāji atzīst, ka smēlušī iedvesmu no Franča Baloža un Pētera Šmita sastādītā rakstu krājuma *Latvieši* (1930) un tā papildinājuma (1932).

Baloža un Šmita mērķis bija radīt savas sabiedrības kontekstam piemērotu jaunu zinātnisku izejas un atskaites punktu turpmākajai literatūrai par latviešiem un viņu izcīnīto valsti. Svarīgi bija pārvarēt mantojumu no laikmeta, kad noteicoši pētnieki bija pārsvarā citas etnopolitiskās perspektīvas pārstāvji. Šmits savā ievadā raksta:

Šāds darbs ir sevišķi grūts tādēļ, ka vecie uzskati ir jau laiduši dziļas saknes, un jauni virzieni tiek uzņemti ar neuzticību un pretošanos. Citiem darbiniekiem atkal par daudz ir iepatikusies veco uzskatu graušana un jaunu ceļu meklēšana, kādēļ šādi darbi viņiem top par kaislību. Lasītāji nu nevar saprast, kam var ticēt, kam neticēt. Šaubas pāriet arī uz skolotājiem, kas nu vairs nezina, kas būtu jā māca skolā.²

Domājams, ka sastādītāji līdzīgi vērtējuši krājuma *Latvieši un Latvija* tapšanas apstākļus.

Atzīstot izdevuma trūkumus, projekta tēvs Jānis Stradiņš tomēr apgalvo, ka visumā "rakstu krājums rāda humanitāro zinātņu līmeni šodienas Latvijā".³ Kādu ainu redzam? No visu rakstu 83 autoriem 53% (44) ir vīrieši, kas nav slikts rādītājs, lai gan pieļauju, ka arī Latvijā šodien humanitāro zinātņu studentu vidū visos līmeņos dominē sievietes.⁴ Vairāk rūpju izraisa rakstu autoru vecuma struktūra: 67% (56) no autoriem ir dzimuši 20 gadu periodā no 1949. gada līdz 1969. gadam. Tas nozīmē ne tikai to, ka vecākie no viņiem jau ir uz pensionēšanās sliekšņa, bet arī, ka pēc atjaunotās Latvijas ceturtdaļgadsimta neatkarības humanitārajās zinātnēs vēl arvien dominē pētnieki, kuri savu formatīvo pamata augstāko izglītību ieguvuši vēl padomju sistēmas apstākļos. Izņēmums šajā dominējošajā paaudzē ir daži autori – bijušie trimdinieki, kuri savu izglītību ieguva ārpus PSRS. 70. un 80. gados dzimušie, kuri augstāko izglītību guvuši pēc neatkarības un demokrātijas atgūšanas, ir tikai 8% (7). Vai Latvijā patiešām trūkst labu humanitāro

² Pēteris Šmits (1930). Priekšvārds. No: *Latvieši: Rakstu krājums*. Red. Francis Balodis, Pēteris Šmits. Rīga: Valters un Rapa, 6. lpp.

³ Jānis Stradiņš (2014). Par akadēmisko krājumu "Latvieši un Latvija". *Rīgas Laiks*, oktobris, 24. lpp.

⁴ LU mājaslapā diemžēl statistika nedala studentus pēc dzimuma, tāpēc šo pieņēmumu nevar empīriski pierādīt: <http://www.lu.lv/par/dokumenti/statistika/> (skatīts 11.11.2014.).

zinātņu pētnieku 30–45 gadu vecumā? Autoru izlase balstās uz Letonikas pētījumu programmā iesaistītajiem pētniekiem (1. sēj., 9. lpp.); neskatoties uz šo dalībnieku augsto kompetenci, tā tomēr atspoguļo nevis patieso daudzveidību humanitārajās zinātnēs Latvijā, bet redkolēģijas (caurmēra vecums: 67,4 gadi) izpratni par situāciju šajās akadēmiskajās nozarēs.

Līdz ar to ir palaista garām iespēja radīt jaunu, paliekošu vērtību Latvijas humanitāro zinātņu literatūrā, kurā lasītāji atklātu jaunas atziņas un svaigas koncepcijas, no kā nākamo pētnieku paaudze varētu inspirēties. Tieši otrādi, *Latvieši un Latvija* ir neviengabalains piemineklis, būvēts lielākoties no sastāvdaļām, kurā zinātniskais skatījums ir vērstis pagātnē. Brīžiem perspektīvas vecmodīgums ir pat provocējošs ar to, kas ir izlaists tematiski un saturiski – vienalga, vai tas noticis apzināti vai nē.

Piemēram, visā visumā šajā krājumā trūkst ieskatu un analīzes par migrācijas un kolonizācijas tematiku. Uzsvārs ir uz etniskajiem latviešiem un to baltu un līvu priekštečiem, lielā mērā ignorējot citas grupas. Citas Latvijas sabiedrībā un vēsturē nozīmīgās tautas un grupas aplūkotas tikai dažos rakstos, piemēram, par minoritāšu pārstāvju lomu Latvijas kultūrā. Pat baltvācieši parādās tikai kontekstā ar latviešu nācijas veidošanos. Tie, kurus interesē jaunākās atziņas par to, vai Latgales baltkrievi bija autohtoni vai ieceļotāji, kā arī par to, kad Latvijas teritorijā pirmoreiz ieradās romi, atbildes uz šādiem jautājumiem neatradīs. Izvairoties diskutēt par Latvijas daudzkulturālo vēsturi, zinātnieki paver iespējas manipulātoriem, kā vēsturniekam un publicistam Igoram Gusevam ar savām filmām.⁵

Novārtā paliek arī latviešu migrācijas vēsture. Jaunajos un jaunākajos laikos tā aptver ne tikai Kurzemes hercogistes kolonizācijas projektu Tobāgo, bet arī latviešu apmetni Norvēģijā pie Eidsvolas čuguna liecības Franča Vilhelma Felkerzāma pārraudzībā; latviešu pārcelšanos uz Krievijas novadiem 19. gadsimtā; Kārļa Baloža neveiksmīgo kolonijas projektu Brazīlijā; pasaules karu bēgļu gaitas un deportācijas; arī trimdas fenomenu pēc 1905. un 1945. gada. Krājumā latvieši neparādās kā tirgotāji, ceļotāji, misionāri, karavīri (piem., Dienvidāfrikā Būru karā) un kolonisti, t.i., kā aktīvie vēstures procesa dalībnieki visos laikposmos. Līdz 1918. gadam ir galvenokārt runa par latviešiem kā vēstures objektiem: Latviju kolonizēja, latviešus pakļāva kolonizatori.

Vispār derētu debatēt par koloniālisma nozīmi Latvijā un latviešu līdzdalību tajā. Vai patiešām šodien varam sausi konstatēt, ka hercogs Jēkabs “arī

⁵ Piem.: I. Gusev (rež.) (2009). *Latviiskie russkie. Desiat' vekov istorii*. 1 h 42 min. Rīga: WWW.RODINA.LV; sk. arī: Raidījums “Nekā Personīga” (2014). Krievu filmā izskan pārsteidzoši apgalvojumi, “kurus Latvijas vēsturnieki cenšas slēpt”. Apollo.lv, 2014, 26. okt. Pieejams: <http://apollo.tvnet.lv/zinas/krievu-filma-izskan-parsteidzosi-apgalvojumi-kurus-latvijas-vesturnieki-censas-slept/670357> (skatīts 13.11.2014.).

iesaistījās pasaules kolonizācijas procesā” (2. sēj., 137. lpp.), šo iesaistīšanos un procesu neproblematizējot? Jēkabs cenšas nodibināt kolonijas Tobāgo un Rietumāfrikā, tādējādi atražojot klasisko merkantilo trīsstūri: vergi no Āfrikas, plantācijas Karību salās, ienākumi kasē Eiropā. Ja vēlamies – kā šajā krājumā to dara – ieskaitīt Kurzemes hercogisti mūsdienu Latvijas valstiskuma radurakstos, tad būs arī jāapzinās, ka šī valsts (kaut gan neveiksmīgi) gribēja pelnīt ar atlantisko vergu tirdzniecību. Kā tas varētu ietekmēt mūsu, latviešu, kā verdzības (dzimtbūšanas) upuru paštēlu?

Koloniālisma tēmu derētu apspriest arī citos kontekstos, kur latviešus var pieskaitīt pie kolonizatoriem, piemēram, cariskajā Krievijā vai Dienvidamerikā. K. Balodis 19. gadsimta beigās sapņoja par jaunu Latvijas valsti Brazīlijā, tālu no sociālajām un politiskajām struktūrām sirmajā dzimtenē, kur Krievijas impērijas Baltijas guberņās, viņaprāt, bija nopietni šķēršļi brīvās sabiedrības attīstībai.⁶ Arī Sibīrijas latviešu koloniju iedzīvotāji pārnēsa savu latviskumu uz jauno vidi, attiecinot uz svešo zemi Latvijas un latvietības elementus, līdzīgi kā Katrīnas II Ukrainā no Hijumā piespiedu pārmītnātie zviedri veidoja savdabīgo zviedrisko identitāti simbiozē ar svešo stepi. Rodas jautājumi: vai jēdzieni “Latvija” un “latvieši” saistīti tikai un vienīgi ar zemi un tautu pie Daugavas lejteces Baltijas jūras austrumkrastā? Vai latviešu etnoģenēzes plūsmas – ja mēs atļaujamies šo jēdzienu lietot – vismaz daļēji nenotika arī paralēli ārpus Latvijas, piemēram, t.s. trimdā pēc Otrā pasaules kara?

Par tautsaimnieku Balodi runājot, vēl viena tendence krājumā ir teleoloģiskā nosliece, ka visa attīstība noved uz Latviju kā latviešu nacionālo valsti. Neliela atkāpe no šīs parādības ir Valda Blūzmas raksts “Valstiskuma alternatīvas revolucionāro pārmaiņu laikmetā (1917–1920)” (2. sēj.), kurā autors aplūko dažādos konkurējošos valstiskuma modeļus šajā politiski vētrainajā laikā. Diemžēl netika pieminēts Baloža 1918. gada decembrī ieskicētais modelis par “neatkarīgu Latvijas demokrātisko, ar sociālo eļļu svaidīto republiku”, kas būtu pretnostatāms gan Pētera Stučkas atkarīgajai, bolševistiskajai diktatūrai, gan labējai kapitālistiskajai iekārtai.⁷ Ne jau tāpēc, ka Baloža sociālistiskā vīzija tolaik bija reālistiskāks variants par citiem, bet tāpēc, ka to noformulēja Eiropā ietekmīgs kreiso teorētiķis un aktīvists. Manuprāt, līdzīgi raksti par Latvijas valstiskuma alternatīvām derētu arī par citiem liktenīgajiem pārmaiņu periodiem, piemēram, 1941.–1945. gadu un 1989.–1991. gadu. Ar to, ka, piemēram, Tālavs Jundzis rakstā “Latvijas neatkarības atgūšana” (3. sēj., 50.–58. lpp.) analizē divus neatkarības atjaunošanas variantus Latvijas Tautas frontes politiskās platformas attīstībā, nepietiek, lai

⁶ Nikolajs Balabkins, Manfrēds Šneps (1993). *Kad Latvija būs labklājības valsts. Tautsaimnieks Kārlis Balodis*. Rīga: Zinātne, 34.–40. lpp.

⁷ Kārlis Balodis ([2013]). *Latvijas izveidošana. Individuālā un sociālā Latvija. No: Ievads tautsaimniecībā un ekonomiskā politika*. Rīga: Drukātava, 525. lpp.

diskutētu, kādas bija valstiskās alternatīvas Latvijas tautai PSRS pastāvēšanas pēdējos gados.

Varētu būt, ka vairāku valstiskuma modeļu analīze prasītu vēl pēc kā tāda, kas nav krājumā, proti, pēc lielo moderno ideoloģiju vēstures Latvijā. Stradiņš intervijā atzīst, ka var šķist “dīvaini”, ka “trūkst sociāldemokrātu un vispār ‘kreiso’ lomas izvērtējuma” Latvijas vēstures un valsts izveidošanas procesos.⁸ Te tomēr arī jānorāda, ka pie kreisajām kustībām Latvijas vēsturē pieder ne tikai sociāldemokrāti, bet arī narodņiki, kā Kārļa Aizupa un Andreja Pumpura grupa, latviešu anarhisti un eseri, kā arī bundisti. Kā viņi ietekmēja sabiedrisko domu par to, kādai vajadzētu būt valstij un sabiedrībai Latvijā?

Un trūkst ne tikai kreiso ideoloģiju vēstures; nav arī ne nacionālisma, ne konservatīvisma izvērtējuma. Ņemot vērā liberālisma izšķirošo nozīmi kā mūsu valsts demokrātijas un ekonomikas pamatu, ir vēl nesaprotamāk, ka šādas ideoloģijas ietekme nav analizēta. Sevišķi tāpēc, ka Maija Kūle raksta – latvieši ar savām “eiropiskām liberālisma vērtībām” nepārprotami pieder pie Eiropas (4. sēj., 89. lpp.). Viens no latviešu liberālisma pamatlicējiem, Krišjānis Valdemārs, kam bija arī ietekme valsts līmenī Krievijas impērijā, krājumā minēts tikai garāmejot, jaunlatviešu un *Pēterburgas Avižu* sakarā.⁹ Ir Latvijā pētnieks, kurš pat starptautiskajos žurnālos publicējis svarīgus zinātniskus pētījumus par liberālisma vēsturi Latvijā, – Ivars Iļjabs. Krājuma sastādītāji diemžēl lūguši viņam rakstīt par citu tēmu.

Starp rakstiem – par sējumiem nerunājot – trūkst kopsaucēju, vienojošās saiknes. Manuprāt, bija kļūda izolēt ideju vēsturi citā sējumā (4. sēj.) no sociālpolitiskās vēstures aprakstiem (2.–3. sēj.), jo daudzu sociālo un politisko procesu pamatā ir idejas, kas mobilizē vai attaisno rīcību. Sastādītājiem būtu derējis arī aktīvāk dot norādījumus autoriem, lai izvairītos no liekiem atkātojumiem: cik reizes var pieminēt, ka Imanuela Kanta *Tīrā prāta kritikas* pirmizdevumu drukāja Rīgā? Vēl vairāk, varēja redakcionālā darba gaitā pamanīt tēmas, kuras būtu bijis vērts izcelt kādā atsevišķā rakstā. Labs piemērs tam ir brāļu draudžu fenomēns. Līdzīgi kā tas bija priekšgājējā izdevumā pagājušā gadsimta 30. gados, arī krājumā *Latvieši un Latvija* hernhūtiešu kustība tiek minēta dažādos rakstos un kontekstos. Pēc manām domām, brāļu draudzes būtu tomēr pelnījušas atsevišķu rakstu, kas vienuviet aplūktu hernhūtisma iespaidu uz latviešu intelektuālo, kulturālo, reliģisko, sociālo un politisko attīstību. Tas arī varētu būt bijis labs paraugs, kā rakstīt, lai integrētu ideju, sociālo, kultūras un politisko vēsturi.

Blakus sadrumstalotībai cits traucēklis ir jau sākumā minētais nacionālisms, kas izpaužas dažādi. Egils Levits raksta par nācijām tā, it kā tās savā

⁸ Stradiņš. Par akadēmisko krājumu, 24. lpp.

⁹ Līdzīgā veidā Kārlis Balodis minēts tikai dažos vārdos Raitas Karnītes rakstā par ekonomiku (3. sēj.) un Jāņa Stradiņa rakstā par augstāko izglītību (4. sēj.).

pamatā būtu statistiskas, konkrēti nošķirtas un nemainīgas. Nedomāju, ka šāds viedoklis humanitārajās un sociālajās zinātnēs kopumā gūtu lielu teorētisku un metodoloģisku atbalstu. Mūsdienās nācījas kā cilvēku kopienas vadošie pētnieki uzskata par dinamiskām konstrukcijām, kuras atjauno un pārveido tās locekļi pakāpeniski, bet nepārtraukti. Nācījas nav ne monolītas, ne mūžīgas, ne ar neatkarīgu esamību. Turklāt par nācījām šodienas izpratnē grūti runāt kā par kopienām, kuras būtu pastāvējušas pirms Apgaismības un Franču revolūcijas. Tāpēc arī nav saprotami, kā sastādītāji varēja pieļaut galīgi anahroniskus formulējumus, ka viduslaiku skolas latvieti pārvērstu “par mankurtu – piespiedu kārtā no savas tautas atsvešināto” (4. sēj., 96. lpp.) un ka “cittautiešu dibinātajās latviešu skolās nevaldīja latvisks gars [...] ka nelatviešu radītās skolas 17., 18. un pa daļai vēl 19. gadsimtā nav uzskatāmas par patiesi latviskām skolām” (4. sēj., 99. lpp.). Vai skolas un izglītības vērtība ir tikai tiktāl, ka tā stiprina nacionālo apziņu, arī ja “latviešu tauta” kā tāda toreiz vēl nebija izkristalizējusies? Atkal esam idejiski iestrēguši 20. gadsimta 30. gadu laikmeta garā.

Tāpēc ir tik svarīgi, ka krājumā publicēti arī raksti, kas oponenti un dekonstruē šādu vecmodīgo nācījas definīciju,¹⁰ kā to dara Ineta Lipša savos rakstos par intelektuāļiem un Latvijas valsts dibināšanas mītu (2. sēj.) un par seksualitātes aspektiem latviešu nacionālismā (4. sēj.). Lipša pat min (2. sēj., 325. lpp.) Detlefa Heninga (*Detlef Henning*) savulaik provokatīvās idejas par nācījas un valsts veidošanas procesiem Latvijā.¹¹ Te derētu citēt vienu no Heninga secinājumiem, kas, lasot krājumu *Latvieši un Latvija*, vēl arvien ir aktuāli:

*Daudzi Latvijas vēsturnieki arī šodien vēl seko nacionālās vēstures un tautu vēstures koncepcijai, neievērojot, ka jēdzieni “tauta” un “nācīja” pakļauti vēsturiskām izmaiņām, to nozīme nav objektivizējama un tiem dažādos laikos ir atšķirīgas funkcijas.*¹²

Pašu Lipšu citu starpā šāda kritika neskar, bet vairākus krājuma autorus gan.

Uzsvars uz šo nacionālo vēstures koncepciju padara dažus rakstus par svešķermeņiem kopīgajā ainā. Tāds, piemēram, ir Andra Caunes raksts par Rīgu (2. sēj.). Cilvēces vēsturē valstiskums un pilsētas ir cieši saistītas – pilsētas ir bijušas gan valstiskuma avoti (kur tiešākais piemērs ir polisa), gan valstu sāncensī par varu (sal. Hanzas pilsētu autonomija pret apkārtējām feodālām struktūrām). Tāpēc arī rakstiem par urbāno vēsturi princīpā būtu

¹⁰ Sal.: “Nācīja ir vēsturiski izveidojusies *stabila* [izcēlums mans. – M. K.] cilvēku kopība, kas radusies uz kopīgas valodas, teritorijas, ekonomiskās dzīves un kultūras kopībā izpaustas psihiskās struktūras bāzes.” J. V. Stalin (1913). Marksizm i natsionalnyi vopros. Pieejams: https://www.marxists.org/russkij/stalin/t2/marxism_nationalism.htm (skatīts 11.11.2014.).

¹¹ Detlefs Henings (1995). Nacionālā kustība un nacionālās valsts tapšana Latvijā. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 1, 64.–79. lpp.

¹² Turpat, 74. lpp.

jābūt šāda veida krājumā par Latvijas izveidošanos. Politiski, ekonomiski un iedzīvotāju sastāva ziņā naratīvā par Latviju kā latviešu nācijvalsti tomēr Rīgas pilsētas vēsture grūti iekļaujama, un tāpēc Caunes rakstam nav dabīgu saskarsmes punktu ar krājuma galveno tēmu. Salīdzinājumam: nesenajā Igaunijas vēstures sējumā par viduslaikiem, kur atmesta liela daļa no teleoloģiskā etnocentrisma, pilsētu vēsture aplūkota kopā un salīdzinājumā ar citu varas centru izveidošanos viduslaiku sabiedrībā.¹³

Krājumā ir vairāki raksti, kuri tomēr stimulē uz jaunām atziņām. Blakus jau minētiem Lipšas rakstiem uz kopīgā fona izceļas arī Paula Daijas raksts par latviešu literatūras pirmsākumiem (4. sēj.). Ellas Bucenieces (4. sēj.) un Raitas Karnītes (3. sēj.) rakstu kritiskajos novērojumos atrodam vielu pārdomām par tagadni un sabiedrības tālāko virzību. Sanitas Osipovas raksts par juridisko kultūru un tiesisko apziņu (3. sēj.) arī ir ļoti saistošs, neskatoties uz to, ka autore, šķiet, nav pamanījusi Konstances Kļavas pētījumu par latviešu juridiskās valodas vēsturi.¹⁴ Šādi raksti veicina kritisku domāšanu, kas neapšaubāmi ir viens no humanitāro zinātņu pamatuzdevumiem. Turpretī ir arī daži raksti, kuriem nekādi nav vietas izdevumā zem Latvijas Zinātņu akadēmijas zīmola. Pie tādiem pieder Zigmunda Skujiņa teksts (3. sēj.).

Ierasta piebilde negatīvai kritikai recenzijās mēdz būt apgalvojums, ka recenzents būtu gribējis, ka autori būtu uzrakstījuši citu grāmatu nekā to, kas ir izdota. Neapmierinātība ar šo krājumu noteikti būtu mazāka, ja paši sastādītāji izdevuma ievadvārdos nebūtu pieļāvuši, ka tās saturs tomēr varēja būt pilnīgi cits:

Nākamajam Letonikas valsts pētījumu funkcionēšanas posmam (2014–2017) iecerēts izveidot kopdarbu angļu valodā, vairāk akcentējot Latvijas reģionālos un starptautiskos aspektus, nacionālās un eiropēiskās identitātes mijiedarbību, letonistikas saistību ar baltistiku (arī lituānistiku) un somugristiku u.tml., arī izteiktāk iezīmējot Latvijas vietu Baltijas jūras reģionā, Eiropā un pasaulē tagad, pagātnē un nākotnē, multikulturālismu Rīgā un Latvijā. (1. sēj., 9. lpp.)

Citviet Stradiņš par šo nākamo projektu saka, ka “varbūt par autoriem jāizvēlas arī ārvalstu pētnieki, bet noteikti jāpiesaista visi spējīgi rakstītāji Latvijā, *īpaši jaunie cilvēki* [izcēlums mans. – M. K.], arī ārpus ‘Letonikas’ programmas strādājošie.”¹⁵

¹³ Johan Kreem, Anu Mänd, Tiina Kala (2012). Linnad. In: *Eestiajalugu II: Eestikeskaeg*. Toim. Anti Selart. Tartu: Tartu Ülikooliajaloo ja arheoloogiainstituut, lk. 123–140. Krājumā *Latvieši un Latvija* ir arī Ievas Oses raksts par pilim kā varas centriem, bet ne tajā, ne Caunes rakstā nav diskusijas par citu Latvijas pilsētu izveidošanās procesiem.

¹⁴ Konstance Kļava (1989). *Die Sprache der lettischen juristischen Dokumente vom Ende des 17. Jahrhunderts. Ein Beitrag zur lettischen Sprachgeschichte*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

¹⁵ Stradiņš. Par akadēmisko krājumu, 25. lpp.

Kāpēc tas viss būtu jādara *angļu valodas izdevumam*, nevis Letonikas galvenajai mērķauditorijai, t.i., pašmāju lasītājiem? Vai Latvijas publika (zinātnieki, skolotāji, studenti, interesanti) nav pelnījusi stāstu par Latviju, kas atbilst mūsdienu humanitāro zinātņu koncepcijām? Jau 2011. gadā Latvijas vēsturnieku I kongresā pētnieki ieskicēja jaunas pieejas un jautājumus, kur historiogrāfiskā pietuvināšanās un integrācija ar Eiropas praksi tika uzsvērtā.¹⁶ Krājuma *Latvieši un Latvija* sastādītāji starptautiskajam variantam paredz kaut ko līdzīgu idejai par “caurausto vēsturi” (*histoire croisée*), kas patiešām gan aizvēsturi, gan ideju vēsturi, gan kultūras vēsturi ļautu vērtēt citādi, nekā to piedāvā darīt teleoloģiskā, nacionālā pieeja. Ja viņi kā celmlauži to būtu drosmīgi izdarījuši arī latviešu valodas izdevumā, tad rezultāts būtu bijis daudz oriģinālāks un tā zinātniskā vērtība noteikti daudz augstāka.

Metjū Matīss Kots
Upsalas Universitāte

¹⁶ *Latvijas vēsture krustcelēs un jaunu pieeju meklējumos (Latvijas vēsturnieku I kongresa materiāli)*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014.